

СТАНОВИЩЕ

от

проф. д-р Людмила Павлова Векова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

На дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки“

професионално направление 3.4. Социални дейности

научна специалност „Организация и управление на социалните дейности

катедра „Медико-социални науки“

Факултет „Обществено здраве, здравни грижи и спорт“

ЮЗУ „Неофит Рилски “

**Тема: „СОЦИАЛНА РАБОТА С ИЗВЪРШИТЕЛИ НА НАСИЛСТВЕНИ
ПРЕСТЪПЛЕНИЯ “**

Автор: ПРОЛЕТ АТАНАСОВА НИКОЛОВА- ГРОЗДАНОВА

Научен ръководител: проф. д-р ВАСКА СТАНЧЕВА - ПОПКОСТАДИНОВА

I. Обща характеристика на дисертационния труд

Пролет Николова - Грозданова е докторант в задочна форма на обучение към катедра „Медико-социални науки“ на факултет „Обществено здраве, здравни грижи и спорт“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Автобиографичната справка на докторанта свидетелства за образование, професионална и експертна подготовка и богат практически опит като социален работник в различни социални институции, съответстващи на тематиката на научното изследване и на дисертационната тема.

Дисертационният труд **„Социална работа с извършители на насилствени престъпления“** е в обем от 167 страници и включва: увод, три глави, основни изводи, препоръки, библиография и приложения. В основния текст са включени 51 фигури и 14 таблици. Библиографията включва 153 източника, от

които 43 на кирилица и 97 на латиница и 23 нормативни документи и стратегии.

Темата на дисертационния труд е изключително важна във връзка с превенцията за ограничаване на всякакви прояви на насилствени престъпления и нарушаване на човешки права, за реинтеграцията и за изграждане на ефективна система за защита и подкрепа на лицата, изтърпяващи наказание лишаване от свобода, както и за оценяване на ролята на социалните работници в постигането на тази цели. Актуалността на тематиката произтича и от ключовата роля на социалната работа в процеса на ресоциализация в местата за лишаване от свобода като двустранен процес, включващ както инспекторите по социална дейност и възпитателна работа (ИСДВР), така и самите лишени от свобода и тя намира място и израз в целта и конкретните задачи, поставени и разработени в дисертацията.

Дисертационният труд представлява сериозно, научно издържано и комплексно изследване на актуална проблематика, свързана с предизвикателствата пред социалната работа с извършители на насилствени престъпления и на комплекса социални проблеми, свързани с него. Докторантката демонстрира много добро познаване на разглежданата проблематика и способност да осъществява самостоятелно научно изследване.

Изследването има балансиран теоретико-аналитичен и практико-приложен характер и е ориентирано в две важни за социалната работа проблемни области – анализ на неблагоприятните детски преживявания и тяхното отражение върху извършителите на насилствени престъпления, от една страна, и на основните прояви и възможни перспективи на пенитенциарната социална работа и конкретната дейност на социалните работници за подобряване на удовлетвореността на лишените от свобода, от друга страна. Важно е да се отбележи новаторският подход към темата, свързан с първото за България и региона проучване относно влиянието на неблагоприятни преживявания в детството сред лишени от свобода, извършители на насилствени престъпления с международния въпросник (ACE-IQ), като са публикувани репрезентативни

данни за честотата и разпределението на тринадесет вида НПД. Докторантката компетентно съчетава теоретичния анализ на голям брой литературни източници от български и чуждестранни автори по проблемите на съвременната социално-възпитателна пенитенциарна социална работа в местата за лишаване от свобода, на програмите за работа с лишени от свобода в различните етапи от изтърпяване на наказанието и на неблагоприятни преживявания в детството и отражението им върху поведението в зряла възраст, с дефиниране на важни взаимовръзки и зависимости за удовлетвореността от социалната работа на базата на оценка на данните от представително емпирично изследване, обхващащо 351 лишени от свобода извършители на насилствени престъпления. Структурата, организацията и етапите на научно-изследователската работа отговарят на изискванията за такъв вид изследване. Езикът и стилът при интерпретиране на научните източници и на представяне на тезите и понятията е ясен и логичен, формулираните изводи са систематизирани на базата на обективен анализ на представените виждания на цитираните автори и на получените данни от проведеното проучване.

Формулираната цел - да се проучат основни аспекти от социалната работа в местата за лишени от свобода през призмата на инспекторите социална дейности и възпитателна работа и лишените от свобода, както и разпространението на неблагоприятни преживявания в детството и отражението им върху криминални прояви в зряла възраст при ЛСВ, определя структурата на дисертационния труд и съдържанието на отделните глави. Поставени са 3 хипотези – за връзката на неблагоприятните преживявания в детството с криминални прояви в по-късна възраст; за съществуването на зависимост между броя на неблагоприятните преживявания в детството и рецидивизма; за деклариране от страна на инспекторите социална дейност и възпитателна работа на необходимостта от допълнително обучение, повече ресурси и нормативни промени, свързани с изпълнение на функциите им..

Теоретичното изследване в глава първа акцентира върху проучване на значителен кръг от проблеми, свързани с пенитенциарната система в България

(представяне на историческото развитие, законовата уредба, стандартите за изтърпяване на наказанието „лишаване от свобода“), със социалната работа в местата за лишаване от свобода (анализиране на прилаганите модели и тяхното съдържание, на функциите и ролите на социалния работник, проучване на характеристиките на широкия спектър от деяния, които могат да бъдат отнесени към групата на насилствени престъпления с акцент върху тези, които се отличават с наличие на най-висока степен на обществена опасност, на програмите за работа с лишени от свобода в различните етапи от изтърпяване на наказанието), с изследване на конкретните проявления на неблагоприятни преживявания в детството (ACEs) и отражението им в зряла възраст (като дефиниция и видове, като резултати от проведени проучвания). Представени са теоретичните аспекти на социалната работа в местата за лишаване от свобода като разнообразни дейности и групи от служители, чиято обща цел е реинтеграцията на лишените от свобода. Докторантката формулира конкретни форми на индивидуалната и на груповата социална работа като корекционно-възпитателна дейност съобразно отделните елементи на наказанието лишаване от свобода - принудителна изолация, принудително съжителство и засилен контрол от страна на пенитенциарната администрация върху поведението и цялостната активност на лишените от свобода. Разгледани са възможностите на социалната работа при осъществяването на диагностичната и индивидуална корекционна дейност, в програмите за въздействие, за намаляване на риска от рецидив и риска от вреди, в образованието, обучението и квалификацията на лишените от свобода и в творческите, културни и спортни дейности и религиозна подкрепа. Представени са позициите на голям брой чуждестранни и български изследователи, съдържанието на международни регламенти и националната правна регламентация. Посочени са институционалните механизми, действащата институционална рамка и конкретните програми.

Дизайнът на емпиричното изследване, избраната методика на изследване, представени във втора глава, позволяват постигане на поставената цел и адекватен отговор на задачите, формулирани в дисертационния труд. Описателните

методи и методите за оценка, използвани за обработка на данните дават възможност за интерпретирането и анализа на резултатите от проведеното емпирично изследване, за изясняване на съществуващите корелационни връзки и зависимости.

Глава трета представя резултатите от проведеното емпирично изследване, в което са обхванати 351 лишени от свобода и 35 инспектори СДВР и инспектори пробация в 9 МЛС, ориентирано към проучване на предизвикателствата, свързани с удовлетвореността на лишените от свобода от предоставяните социални услуги и честота на търсене на помощ от социалните инспектори; към изясняване на корелациите между различните аспекти (търсенето на помощ и удовлетвореността от социалната работа), към установяване на връзката между удовлетвореността от социалната работа и участието в програми, както и към оценка на отношението на лишените от свобода извършители на насилствени престъпления към социалните работници, на тяхното участие в програми. Изследвано е участието на осъдените в корекционни програми по време на адаптацията и основния период на лишаване от свобода с цел да се регистрират специфичните им нужди, както и степента на тяхната удовлетвореност от работата на ИСДВР, за да се формулират предложения за промяна. На тази основа са идентифицирани основни проблемни области и основни проблеми в пенитенциарната социална работа, в нивото на удовлетвореност на осъдените и възможностите за подобрене на предоставяните услуги, във взаимодействието с персонала и участието в социални програми.

Определен интерес представлява изследването на неблагоприятни преживявания в детството при ЛСВ, на факторите, оказващи влияние върху тях и анализа на връзките и зависимостите, свързани с различните форми на неблагоприятни преживявания в детството. Проучването относно влиянието на неблагоприятните преживявания в детството при ЛСВ е първото по рода си за България и региона, като то дава възможност да се запълни огромна празнина в разбирането за връзката между неблагоприятните детски преживявания и престъпното поведение в региона. Познаването на феномена „неблагоприятни пре-

живявания в детството“, на факторите и конкретните форми на неговото проявление ще позволи планиране и прилагане на адекватни мерки за превенция и подкрепа не само в местата за лишаване от свобода, но и в ранна детска възраст, използвайки различни училищни и социални програми, които биха способствали намаляване риска от насилие. Резултатите от изследването потвърждават значителната роля на НПД в развитието на насилствено поведение. Проучени са факторите, оказващи влияние върху удовлетвореността на лишените от свобода от отношението и работата на социалните инспектори, като са посочени установените корелационни връзки.

На базата на дефинираните проблеми и предизвикателства са формулираните съществени изводи за промени в действащият досега модел на социална работа с осъдени лица, който следва в известна степен да претърпи промяна, както и препоръки за подобряване на условията в пенитенциарната система, насърчаване на социалната адаптация и намаляване на рецидивизма чрез целенасочени интердисциплинарни програми, в т.ч. и промени в законовата и нормативната база. Особено важни в практико-приложен аспект са формулираните изводи за удовлетвореността от социалната работа в МЛС и направените предложения за промени, рефлектиращи в по-ефективната и резултатна дейност на социалните работници в пенитенциарната област.

Литературният обзор и емпиричното изследване, върху който се градят резултатите, изводите, оценките и приносите на дисертационния труд не будят съмнение в тяхната автентичност и достоверност като следствие от добросъвестния изследователски труд на авторката. Поставените изследователски цел и задачи са постигнати, а формулираните хипотези са защитени.

II. Научни приноси и оценка на дисертационния труд

Научната самооценка за приносите отразява адекватно постиженията на докторантката и съм съгласна с изведените от авторката научни приноси.

Потвърждавайки заявените приноси така, както са структурирани и описани от докторант Пролет Николова - Грозданова в дисертационната документация, особено внимание заслужава обхвата на представителното комплек-

сно анкетно проучване (351 лишени от свобода и 35 инспектори), както и проведеното за първи път в България и региона проучване относно влиянието на неблагоприятните преживявания в детството сред лишени от свобода, извършители на насилствени престъпления с международния въпросник (АСЕ-IQ).

Дисертационният труд представя докторантката Пролет Николова като отговорен автор, който може да организира и провежда самостоятелно научно изследване (което е една от целите на всяка докторантура) и с много добри умения за академично писане.

III. Публикации, свързани с дисертационния труд

Докторантът е предоставил информация за 4 публикации по темата на дисертационния труд, от които две са под печат. Посочени са статии в научни сборници, които разглеждат важни аспекти, спецификата, законовата уредба, проблемите и перспективите на социалната работа в местата за лишаване от свобода.

Публикациите на докторант Пролет Николова съответстват на количественото изискване от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ "Неофит Рилски". Те отразяват съществени страни от съдържанието на дисертацията и съдействат за популяризиране на резултатите от научното изследване.

IV. Автореферат

Представеният от докторанта автореферат е с обем 54 страници и коректно представя структурата, синтезира основните акценти в изследването и отразява резултатите и приносите, постигнати в дисертационния труд.

V. Бележки и препоръки

На докторантката може да бъде препоръчано:

- да разшири публикационната си активност като публикува статии и по други проблеми, разработени в дисертационния труд;

- да популяризира резултатите от дисертационния си труд пред отговорните институции, определящи политиките в сферата на пенитенциарната социална работа.

VI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати и приноси, които илюстрират качество на изследователската работа, новаторство и оригиналност в разглежданата проблематика и демонстрират уменията на докторанта Пролет Николова – Грозданова за самостоятелно провеждане на научно изследване и за задълбочено и комплексно анализиране на изследваните проблеми.

Дисертационният труд е логически и съдържателно издържано научно изследване, което отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Всичко отбелязано до тук ми дава основание да дам своята положителна оценка за качествата на дисертационния труд и постигнатите резултати и приноси и да предложа на научното жури да вземе решение за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ по ПН 3.4. Социални дейности на докторант Пролет Николова - Грозданова.

20.10. 2025 г.

Член на журито :

Проф. д-р Людмила Векова

OPINION

by

Prof. Lyudmila Pavlova Vekova, Ph.D

Plovdiv University "Paisiy Hilendarski"

On the dissertation for the award of the educational and scientific degree "**Doctor**"

in: field of higher education 3. Social, economic and legal sciences"

professional direction 3.4. Social activities

scientific specialty "Organization and management of social activities"

department "Medical and social sciences"

Faculty "Public health, healthcare and sports"

Southwestern University "Neofit Rilski"

Topic: "SOCIAL WORK WITH PERPETRATORS OF VIOLENT CRIMES"

Author: PROLET ATANASOVA NIKOLOVA- GROZDANOVA

Scientific supervisor: Prof. VASKA STANCHEVA – POPKOSTADINOVA, Ph.D

I. General characteristics of the dissertation work

Prolet Nikolova - Grozdanova is a doctoral student in part-time study at the Department of "Medical and Social Sciences" of the Faculty of "Public Health, Healthcare and Sports" of the South-West University "Neofit Rilski". The doctoral student's autobiographical reference testifies to education, professional and expert training and extensive practical experience as a social worker in various social institutions, corresponding to the subject of the scientific research and the dissertation topic.

The dissertation work "Social Work with Perpetrators of Violent Crimes" is 167 pages long and includes: an introduction, three chapters, main conclusions, recommendations, bibliography and appendices. The main text includes 51 figures

and 14 tables. The bibliography includes 153 sources, of which 43 in Cyrillic and 97 in Latin, and 23 regulatory documents and strategies.

The topic of the dissertation is extremely important in relation to the prevention of all manifestations of violent crimes and violations of human rights, for reintegration and for building an effective system of protection and support for persons serving a sentence of imprisonment, as well as for assessing the role of social workers in achieving these goals. The relevance of the topic also stems from the key role of social work in the process of resocialization in places of imprisonment as a two-way process, involving both the inspectors of social activity and educational work (ISDVR) and the prisoners themselves, and it finds a place and expression in the goal and specific tasks set and developed in the dissertation.

The dissertation represents a serious, scientifically sound and complex study of current issues related to the challenges facing social work with perpetrators of violent crimes and the complex of social problems related to it. The doctoral student demonstrates very good knowledge of the issues under consideration and the ability to conduct independent scientific research.

The study has a balanced theoretical-analytical and practical-applied nature and is oriented in two important problem areas for social work – analysis of adverse childhood experiences and their impact on perpetrators of violent crimes, on the one hand, and of the main manifestations and possible prospects of penitentiary social work and the specific activity of social workers to improve the satisfaction of prisoners, on the other hand. It is important to note the innovative approach to the topic, related to the first study for Bulgaria and the region on the influence of adverse childhood experiences among prisoners, perpetrators of violent crimes with the international questionnaire (ACE-IQ), and representative data on the frequency and distribution of thirteen types of NAP have been published. The doctoral student competently combines the theoretical analysis of a large number of literary sources by Bulgarian and foreign authors on the problems of contemporary socio-educational penitentiary social work in places of deprivation of liberty, of programs for working

with prisoners at different stages of serving their sentence and of adverse childhood experiences and their impact on behavior in adulthood, with the definition of important interrelationships and dependencies for satisfaction with social work based on an evaluation of data from a representative empirical study covering 351 imprisoned perpetrators of violent crimes. The structure, organization and stages of the research work meet the requirements for this type of study. The language and style in interpreting scientific sources and presenting theses and concepts is clear and logical, the formulated conclusions are systematized on the basis of an objective analysis of the presented views of the cited authors and the data obtained from the conducted study.

The formulated goal - to study the main aspects of social work in places of deprivation of liberty through the prism of inspectors of social activities and educational work and prisoners, as well as the spread of adverse childhood experiences and their impact on criminal acts in adulthood in LSC, determines the structure of the dissertation work and the content of the individual chapters. 3 hypotheses are put forward - about the relationship of adverse childhood experiences with criminal acts in later life; about the existence of a relationship between the number of adverse childhood experiences and recidivism; for the declaration by the inspectors of social activity and educational work of the need for additional training, more resources and regulatory changes related to the performance of their functions..

The theoretical study in chapter one focuses on the study of a significant range of problems related to the penitentiary system in Bulgaria (presentation of the historical development, legal framework, standards for and standards for serving the sentence of "deprivation of liberty"), with social work in places of deprivation of liberty (analysis of the applied models and their content, of the functions and roles of the social worker, study of the characteristics of the wide spectrum of acts that can be attributed to the group of violent crimes with an emphasis on those that are distinguished by the presence of the highest degree of public danger, of programs for working with prisoners at different stages of serving the sentence), with a study of

the specific manifestations of adverse childhood experiences (ACEs) and their impact in adulthood (as a definition and types, as results of conducted studies). The theoretical aspects of social work in places of deprivation of liberty are presented as various activities and groups of employees whose common goal is the reintegration of prisoners. The doctoral student formulates specific forms of individual and group social work as correctional and educational activities in accordance with the individual elements of the penalty of deprivation of liberty - forced isolation, forced cohabitation and increased control by the penitentiary administration over the behavior and overall activity of prisoners. The possibilities of social work in the implementation of diagnostic and individual correctional activities, in impact programs, to reduce the risk of relapse and the risk of harm, in the education, training and qualification of prisoners and in creative, cultural and sports activities and religious support are examined. The positions of a large number of foreign and Bulgarian researchers, the content of international regulations and national legal regulations are presented. The institutional mechanisms, the current institutional framework and specific programs are indicated.

The design of the empirical study, the chosen research methodology, presented in the second chapter, allow achieving the set goal and an adequate response to the tasks formulated in the dissertation. The descriptive methods and evaluation methods used for data processing provide an opportunity to interpret and analyze the results of the empirical study, to clarify the existing correlations and dependencies.

Chapter three presents the results of the empirical study, which covered 351 prisoners and 35 inspectors of the State Department of Internal Affairs and probation inspectors in 9 MLS, oriented towards studying the challenges related to the satisfaction of prisoners with the social services provided and the frequency of seeking help from social inspectors; to clarify the correlations between the different aspects (help seeking and satisfaction with social work), to establish the relationship between satisfaction with social work and participation in programs, as well as to assess the attitude of incarcerated perpetrators of violent crimes towards social workers, their par-

ticipation in programs. The participation of convicts in correctional programs during the adaptation and the main period of imprisonment was investigated in order to register their specific needs, as well as the degree of their satisfaction with the work of the ISDVR, in order to formulate proposals for change. On this basis, the main problem areas and main problems in penitentiary social work, in the level of satisfaction of convicts and the possibilities for improvement of the services provided, in the interaction with staff and participation in social programs, were identified.

Of particular interest is the study of adverse childhood experiences in juvenile delinquents, the factors influencing them and the analysis of the relationships and dependencies associated with the various forms of adverse childhood experiences. The study on the influence of adverse childhood experiences in juvenile delinquents is the first of its kind for Bulgaria and the region, as it provides an opportunity to fill a huge gap in the understanding of the relationship between adverse childhood experiences and criminal behavior in the region. Knowledge of the phenomenon of "adverse childhood experiences", the factors and specific forms of its manifestation will allow planning and implementation of adequate measures for prevention and support not only in places of deprivation of liberty, but also in early childhood, using various school and social programs that would contribute to reducing the risk of violence. The results of the study confirm the significant role of NAP in the development of violent behavior. The factors influencing the satisfaction of prisoners with the attitude and work of social inspectors have been studied, and the established correlations have been indicated.

Based on the defined problems and challenges, significant conclusions have been formulated for changes in the current model of social work with convicted persons, which should undergo some change, as well as recommendations for improving conditions in the penitentiary system, promoting social adaptation and reducing recidivism through targeted interdisciplinary programs, including changes in the legal and regulatory framework. Particularly important in a practical and applied aspect are the conclusions formulated about satisfaction with social work in the MLS and the

proposals made for changes, reflecting in the more effective and productive work of social workers in the penitentiary area.

The literature review and empirical research on which the results, conclusions, assessments and contributions of the dissertation are built do not raise any doubt about their authenticity and credibility as a consequence of the author's conscientious research work. The research goal and objectives set out in the introduction have been achieved.

II. Scientific contributions and evaluation of the dissertation

The scientific self-assessment of the contributions adequately reflects the achievements of the doctoral student and I agree with the scientific contributions derived by the author.

Confirming the stated contributions as structured and described by doctoral student Prolet Nikolova - Grozdanova in the dissertation documentation, special attention deserves the scope of the representative complex survey (351 prisoners and 35 inspectors), as well as the study conducted for the first time in Bulgaria and the region on the influence of adverse childhood experiences among prisoners who commit violent crimes with the international questionnaire (ACE-IQ).

The dissertation presents doctoral student Prolet Nikolova as a responsible author who can organize and conduct independent scientific research (which is one of the goals of every doctoral program) and with very good academic writing skills.

III. Publications related to the dissertation

The doctoral student has provided information about 4 publications on the topic of the dissertation, two of which are in print. Articles in scientific collections are indicated that examine important aspects, the specifics, the legal framework, the problems and prospects of social work in places of deprivation of liberty.

The publications of doctoral student Prolet Nikolova correspond to the quantitative requirement of the Internal Rules for the Development of Academic Staff at the South-West University "Neofit Rilski". They reflect essential aspects of the content

of the dissertation and contribute to the popularization of the results of the scientific research.

IV. Abstract

The abstract submitted by the doctoral student is 54 pages long and correctly presents the structure, synthesizes the main highlights of the research and reflects the results and contributions achieved in the dissertation.

V. Notes and recommendations

The doctoral student may be recommended to:

- expand her publication activity by publishing articles on other problems developed in the dissertation;
- promote the results of her dissertation to the responsible institutions determining policies in the field of penitentiary social work.

VI. CONCLUSION

The presented dissertation contains scientific and applied scientific results and contributions that illustrate the quality of the research work, innovation and originality in the considered issues and demonstrate the skills of the doctoral student Prolet Nikolova - Grozdanova for independent conduct of scientific research and for in-depth and complex analysis of the researched problems.

The dissertation is a logical and meaningful scientific research that meets the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (ZRASRB) and the Regulations for the Implementation of ZRAS-RB.

Everything noted so far gives me reason to give my positive assessment of the quality of the dissertation and the achieved results and contributions and to propose to the scientific jury to make a decision to award the educational and scientific degree "Doctor" in PN 3.4. Social Activities to doctoral student Prolet Nikolova - Grozdanova.

20.10. 2025 г.

Jury member :

Prof. Lyudmila Vekovaq Ph.D